

Gabriël VAN DAMME en
Jaklien VAN OLMEN.

ENKELE BEDENKINGEN NA DRIE JAAR TRAINING IN
'OMGAAN MET ELKAAR' BIJ ASPIRANT-KLEUTERLEIDSTERS.

---

1. Uitgangspunten.

Wanneer anno 1974 de opleiding voor kleuterleidsters geherstructureerd werd, was de nood voelbaar niet alleen het cognitieve te beklemtonen, maar meer ruimte te maken voor de affectieve en emotionele vorming van de toekomstige kleuterleidsters.

In het Kardinaal Van Roey-instituut te Vorselaar trachtten wij aan deze nood te voldoen door het opzetten van een trainingsprogramma in "omgaan met elkaar" in de meest brede betekenis van het woord.

Aan dit trainingsprogramma lagen de volgende uitgangspunten ten grondslag :

a. In de lijn van de toen gangbare theoretische stroming, leerkrachten in het algemeen veel breder op te leiden dan enkel als 'met de hersenen werkend lesgever', waren en zijn wij ervan overtuigd dat dit in eerste instantie waar is voor de opleiding van kleuterleidsters. Dit gezien de leeftijd van de kinderen waarmee de kleuterleidster in haar dagelijkse arbeid te maken heeft; een leeftijd waarop belangrijke fundamenteen gelegd worden voor de latere uitbouw van de totale persoonlijkheid.

b. Een 'omgaan met elkaar' dat voor alle personen die erbij betrokken zijn, bevredigend is, vóóronderstelt, naar ons

aanvoelen, dat betreffende personen zichzelf duidelijk kunnen situeren in een Ik-Gij relatie op basis van een gelijkwaardigheid. Dit lijkt ons enkel in het konkrete gedrag van het individu verwezenlijkbaar wanneer dit individu tot voldoende zelfkennis is gekomen, en op een rustige, ongedwongen manier met zichzelf kan omgaan. Pas dan kan het individu ook in een relatie met een ander echt zichzelf zijn, en dat zichzelf zijn beschouwen wij als een *conditio sine qua non* voor elke gelijkwaardigheid in een relatie tussen mensen.

c. Uit onze ervaringen met vele kinderen op kleuterleeftijd, menen we met nadruk te mogen stellen dat, wanneer tenminste van een normale ontwikkeling sprake is, deze kinderen uit zichzelf vlot, spontaan en "echt" hun plaats zoeken in diverse Ik-Gij relaties. Ze leggen hierbij een grote creativiteit aan de dag. Vooral in die relaties die het kenmerk dragen van gelijkwaardigheid en waarbij de partner een 'volwassene' is, vinden de kleuters die comfortabele veiligheid die zo belangrijk is voor hun ontwikkeling als totale mens. We menen dat dit slechts mogelijk is wanneer we aannemen dat de kleuter over een vorm van zelfkennis beschikt. We zouden deze zelfkennis van de kleuter karakteriseren als 'totaal' maar 'niet-reflexief'. Het niet-reflexieve karakter ervan doet echter niets af aan de realiteitswaarde van deze zelfkennis.

d. De volwassenen blijken het veel moeilijker te hebben dan het kind om een Ik-Gij relatie op basis van gelijkwaardigheid uit te bouwen. Opvoeding, maatschappelijke toestanden, ons huidige schoolwezen en persoonlijke tegenslagen hebben er in de meeste gevallen toe bijgedragen dat de spontaneïteit en de creativiteit bij vele volwassenen ver zoek is geraakt. Het veelvoudig aanwenden en buitenmatig benadrukken van het relationele en cognitieve, is dan vaak een verdedigingsmiddel dat alsnog toelaat zich in een Ik-Gij relatie te handhaven.

Deze Ik-Gij relatie is echter sterk verarmd en ingeperkt, en van alle "gelijkwaardigheid" ontdaan. Ze biedt dan ook alle ruimte voor ongebreidelde (kognitieve ?) machtsstrijd.

e. Wij delen de opvatting dat de mens als een totaliteit met diverse deelaspekten moet benaderd worden. Elk van die aspecten kan op een bepaald moment in een bepaalde situatie meer op de voorgrond komen dan de andere aspecten, maar in het algemeen kan niet gezegd worden dat het ene aspect op zich belangrijker is dan de andere.

We onderscheiden, zonder exhaustief te willen zijn, een drietal aspecten : het verstandelijke, relationele of kognitieve aspect; het gevoels-, emotionele of affektieve aspect; en het gedrags-, volutionele of psycho-motorische aspect.

2. Direktieven.

Op deze uitgangspunten steunden wij volgende direktieven voor het opstellen van een trainingsprogramma :

a. Alle aspecten van de menselijke persoonlijkheid moeten een kans krijgen. Omgaan met elkaar is breder dan 'kunnen kommunikereren met elkaar' of 'kunnen redeneren met elkaar'. Andere aspecten als 'elkaar aanvoelen en invoelen, elkaar respectvol benaderen, voor jezelf opkomen en daartoe ook voor de ander de ruimte bieden', enz. zijn even belangrijk.

Gezien in het gewone leerplan de nadruk sterk op het kognitieve ligt, dachten we, bij wijze van tegengewicht, in de training vooral, maar niet uitsluitend, het affektieve en het gedrags-aspekt aan bod te laten komen.

b. De training moet zich niet in eerste instantie tot doel stellen vaardigheden bij te brengen of te oefenen waarmee de kleuterleidster dan op haar beurt de kleuters te lijf kan

gaan, dan wel de kleuterleidster bekwaam te maken als het ware 'vrij met zichzelf om te gaan', zó dat het aanknopen en/of uitbouwen van een Ik/Gij relatie op basis van gelijkwaardigheid voor haar vlotter en kwalitatief beter kan gebeuren. We vertrouwen erop dat deze kwaliteitsverbetering zich langzaam doorzet in alle Ik-Gij relaties die de kleuterleidster aangaat, dus ook in die naar de kleuters toe.

c. Gezien het fundamentele en komplekse karakter van onze doelstelling leek een continuïteit noodzakelijk. Tevens was het wenselijk dat, buiten de training, tijdens de theoretische lessen, regelmatig de aandacht gevestigd werd op inhouden die in de training centraal stonden. Dit alles teneinde de duurzaamheid van het effect dat we nastreefden, te bevorderen.

3. Konkreet opzet.

Uit dit alles resulteerde dan ons konkreet opzet. Er werden in totaal drie keer twee dagen intensieve training voorzien. De trainingen werden gespreid over de twee jaren van de opleiding.

We meenden dat het belangrijk was eerst enige groepsvorming te laten gebeuren tussen de leerlingen, waarvan de meesten dat schooljaar voor het eerst samenzitten in dezelfde groep. Anderzijds is het belangrijk er niet te lang mee te wachten, want dan kunnen inmiddels teveel spanningen opgebouwd zijn tussen de groepsleden. Bij de eerste twee trainingen (einde eerste trimester en begin derde trimester van het eerste jaar) wordt het hoofdaksent gelegd op processen en vaardigheden bij de aspirant-kleuterleidster zelf. Vooral wat empathievermogen en attributiewijze betreft, wordt de eigen leefwereld verkend. Bij de derde training (ongeveer halverwege de tweede trimester van het tweede jaar) wordt meer aandacht gegeven aan het voorkomen van die processen en vaardigheden in de Ik-Gij relaties

in de kleuterschool.

Bij wijze van voorbeeld van een konkreet programma geven we de inhoud van de eerste training : nadruk op inleving, empathie en echtheid; brainstorming rond 'wat is empathie'; eerste toetsing van de ideeën in kleine groepjes (3 à 4 personen); korte theoretische uiteenzetting, teneinde het ontstaan en/of voortbestaan van verkeerde denkbeelden over empathie te voorkomen; relaxatie in groep; in gerelaxeerde toestand imaginatie-oefeningen rond het 'Ik in diverse Ik-Gij relaties', om aldus dit aspekt van het zelfkonsept bij ieder individueel duidelijker te maken; in groep dienoemtrent vertellen wat speciaal opgevallen is, om te kunnen attent maken op de wijd verbreide tendens onmiddellijk te beoordelen; doubleringsoefening, waarbij elk om beurt zichzelf voorstelt, en iemand anders luistert, zich probeert in te leven, en nadien verslag geeft, wat goed in de gelegenheid stelt de neiging tot objektiveren en interpreteren te laten aanvoelen; rollenspel en het weergeven van indrukken; evaluatie van de eerste training.

4. Evaluatie.

Een training in 'omgaan met elkaar' evalueren is niet zozeer tevoren geoperationaliseerde aspekten nadien gaan meten, maar veeleer nagaan in welke - misschien onvoorziene - komponenten er een groei of een verandering in gedrag merkbaar is geweest na verloop van tijd.

Zo menen we volgende gedragsveranderingen waargenomen te hebben bij studenten die zowel in het eerste als in het tweede jaar een training in 'omgaan met elkaar' meegemaakt hebben :

1. Zowel de noodzaak als de moeilijkheid om zich als mens in een andere mens in te leven werd aan den lijve ervaren. Ze gingen zichzelf en elkaar daar verder in trainen in

reële kleuterklassituaties.

2. De ontdekking van 'wie ben ik ?' en 'zo zien de anderen mij' en 'zo mag ik dan ook zijn' - tenminste in een voor mij veilige situatie - was voor menigeen een bevrijdend moment en tevens vertrekpunt van een meer assertief gedrag in de toekomst.
3. De ervaring van de kompleksiteit van een goede kommunikatie, d.w.z. de vereiste voorwaarden opdat een kommunikatie zo zuiver en zo doeltreffend mogelijk zou zijn, heeft een zeker begrip aan de dag doen leggen t.o.v. beperktheden van de kommunikatie tussen mensen in het reële leven.
4. Termen als inleven en terugspelen, hebben voor hen een zeer konkrete inhoud gekregen. Daarenboven bleven het geen theoretische begrippen, maar gaandeweg - bij de ene vlugger dan bij de andere - werden deze komponenten van omgaan met elkaar realiteiten in het werken met kleuters.
5. Te vermelden is ook dat, als je er als leerkracht mee induikt, de reversibiliteit van gedrag een voor-de-hand- liggend gevolg is : niet altijd even gemakkelijk, maar alleszins bevrijdend, daar je niet de perfekte leerkracht hoeft te zijn. Ook dit dient aanvaard en verwerkt voor- aleer een nieuw leerkrachtenprofiel kan geboren worden.